

QUAN ĐIỂM CỦA ĐẢNG TA VỀ PHÁT TRIỂN VĂN HÓA, PHÁT HUY BẢN SẮC VĂN HÓA DÂN TỘC VÌ MỤC TIÊU PHÁT TRIỂN BỀN VỮNG

NGUYỄN THỊ THU HIỀN ^(*)

Với bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế hiện nay, bất kỳ quốc gia nào trong chiến lược phát triển của mình cũng chú ý đến sự phát triển văn hóa, bởi lẽ cái làm nên sức mạnh thời đại của một dân tộc, một xã hội trở thành hiện đại văn minh không chỉ là kinh tế, là khoa học – công nghệ... mà còn là văn hóa. Chúng ta không thể xem nhẹ vai trò của văn hóa đối với sự phát triển nói chung, phát triển con người toàn diện nói riêng. Chính sự phát triển của văn hóa làm cho quá trình phát triển trở nên bền vững và có ý nghĩa. Bất cứ sự phát triển nào về các mặt kinh tế, khoa học – công nghệ... mà dẫn đến làm hủy hoại những giá trị truyền thống của văn hóa dân tộc, làm xấu đi quan hệ giữa con người với con người thì sự phát triển ấy cũng trở thành vô nghĩa.

Trong buổi lễ phát động “Thập kỷ thế giới về phát triển văn hóa”, Tổng giám đốc tổ chức UNESCO - ông Federico đã từng tuyên bố: “Khi mục tiêu tăng trưởng kinh tế đặt ra mà tách rời môi trường văn hóa thì kết quả thu được sẽ rất khập khiễng, mất cân đối cả về kinh tế lẫn văn hóa, đồng thời tiềm năng sáng tạo của mỗi dân tộc sẽ bị suy yếu đi rất nhiều”. Giáo sư Trần Văn Giàu, một nhà khoa học uy tín của nước ta đã từng nói: “Một dân tộc khi mất độc lập về chính trị thì còn có thể giành lại được, còn khi đã đánh mất bản sắc văn hóa

dân tộc thì sẽ mất hết”. Khi nói về vai trò của văn hóa trong phát triển, C. Mác người sáng lập Chủ nghĩa xã hội khoa học đã khẳng định rằng: “Văn hóa (...) nếu phát triển một cách tự phát, không được hướng dẫn một cách tự giác thì nó sẽ để lại đằng sau những hoang mạc”⁽¹⁾. Sinh thời Chủ tịch Hồ Chí Minh đã từng nói: “Muốn xây dựng Chủ nghĩa xã hội phải có những con người xã hội chủ nghĩa”, và “Vì lợi ích mười năm thì phải trồng cây, vì lợi ích trăm năm thì phải trồng người”. Trong quan niệm của Người, việc phát triển con người Việt Nam toàn diện được coi là mục tiêu, là động lực của công cuộc xây dựng xã hội mới, đồng thời việc phát triển con người Việt Nam toàn diện luôn gắn liền với sự phát triển văn hóa, giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, không ngừng nâng cao trình độ văn hóa và quyền hưởng thụ thành quả văn hóa dân tộc cho nhân dân lao động, chính vì vậy mà Người chỉ rõ: “Cuộc cách mạng xã hội chủ nghĩa là một cuộc biến đổi khó khăn và sâu sắc nhất. Chúng ta phải xây dựng một xã hội hoàn toàn mới chưa từng có trong lịch sử dân tộc ta, chúng ta phải thay đổi triệt để những nếp sống, thói quen, suy nghĩ và thành kiến có gốc rễ sâu xa hàng ngàn năm... chúng ta phải biến một đất nước đốt nát, cực khổ thành một nước có văn hóa

⁽¹⁾ C.Mác và Ph.Ăngghen, *Toàn tập, tập 32*, tr.45 (tiếng Nga)

⁽²⁾ Hồ Chí Minh. *Toàn tập. t.8*. Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1996, tr. 493 – 494

^(*) ThS., Giảng viên Trường Đại học Công nghiệp Thành phố Hồ Chí Minh.

cao và được sống tươi vui, hạnh phúc”⁽²⁾. Theo Người, phát triển văn hóa phải nhằm mục đích nâng cao đời sống tinh thần cho nhân dân lao động, “văn hóa phải thiết thực phục vụ nhân dân, góp phần vào việc nâng cao đời sống tươi vui, lành mạnh của quần chúng”⁽³⁾ và phát triển văn hóa phải “đồng thời phát triển những truyền thống tốt đẹp của văn hóa dân tộc và hấp thụ những cái mới của văn hóa tiến bộ, tiên tiến trên thế giới để xây dựng nền văn hóa Việt Nam có tính dân tộc, khoa học, đại chúng”.

Đảng ta xác định, lấy chủ nghĩa Mác – Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh làm nền tảng tư tưởng, làm “kim chỉ nam” cho mọi hoạt động của mình. Trên cơ sở thấm nhuần sâu sắc những tư tưởng chiến lược của chủ nghĩa Mác – Lênin về văn hóa vô sản và tư tưởng Hồ Chí Minh về vai trò phát triển văn hóa với phát triển xã hội trên đây; đồng thời vận dụng sáng tạo vào từng hoàn cảnh lịch sử - cụ thể của nước ta. Đảng ta cho rằng, giữa phát triển văn hóa, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc với phát triển con người Việt Nam toàn diện vì mục tiêu phát triển bền vững có sự gắn kết chặt chẽ với nhau. Trong đó, phát triển con người Việt nam toàn diện vừa là trung tâm của chiến lược phát triển, vừa là chủ thể của chiến lược phát triển. Còn văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội, đồng thời cũng là mục tiêu, là động lực nội sinh quan trọng của sự phát triển bền vững đó.

Khi coi *văn hóa là nền tảng tinh thần của xã hội* chính là xem văn hóa là cơ sở, nền tảng mà trên đó các nhân tố khác của đời sống xã hội được triển khai, được thực hiện trong sự chi phối của văn hóa làm cho xã hội vận động phát triển. Giữa phát triển văn hóa và phát triển xã hội có mối quan hệ tác động biện chứng với nhau. Xã hội tác động ảnh hưởng tới văn hóa ở chỗ, những điều kiện kinh tế, chính trị, xã hội... có ảnh hưởng đa dạng và mạnh mẽ đối với sự phát triển của văn hóa. Ngược lại,

văn hóa tác động đến xã hội thông qua các chức năng của nó như: chức năng tổ chức xã hội; chức năng điều chỉnh xã hội; chức năng giao tiếp; chức năng giáo dục. Nhờ chức năng tổ chức xã hội, văn hóa làm tăng độ ổn định của xã hội, cung cấp cho xã hội những phương tiện cần thiết để ứng phó với môi trường tự nhiên và môi trường xã hội. Nhờ chức năng điều chỉnh xã hội, văn hóa giúp cho xã hội duy trì trạng thái cân bằng động, không ngừng tự hoàn thiện và thích ứng trước những biến động của môi trường, giúp định hướng các chuẩn mực xã hội và làm động lực cho sự phát triển xã hội. Nhờ chức năng giao tiếp, văn hóa trở thành sợi dây nối liền con người với con người. Nhờ chức năng giáo dục, văn hóa giúp hình thành nhân cách con người (trồng người), văn hóa là một thứ “gien” xã hội để di truyền lại những phẩm chất tốt đẹp của xã hội cho các thế hệ sau.

Văn hóa là mục tiêu của xã hội, bởi vì, sự phát triển của xã hội là từ con người, do con người, vì con người. Con người là vốn quý nhất, chăm lo cho hạnh phúc của con người là mục tiêu cao nhất của chế độ ta. Do vậy, sự phát triển của văn hóa phải gắn liền với sự phát triển của con người, nhằm để giải phóng và phát huy mọi tiềm năng sáng tạo của con người, làm cho con người phát triển toàn diện, “con người phát triển cao về trí tuệ, cường tráng về thể chất, phong phú về tâm hồn, trong sáng về đạo đức”. Tạo mọi điều kiện cho con người phát huy cao nhất sức lực, trí tuệ và tâm huyết của mình nhằm mưu cầu hạnh phúc cho bản thân, gia đình và xã hội.

Văn hóa là động lực nội sinh của sự phát triển xã hội, bởi lẽ, động lực xã hội là tất cả những gì có khả năng kích thích thúc đẩy sự phát triển xã hội. Vai trò động lực phát triển xã hội của văn hóa thể hiện ở chỗ, văn hóa hướng con người vào những nhu cầu, lợi ích chính đáng để tạo thành động lực phát triển xã hội. Khi kích thích vào các giá trị văn hóa sẽ tất yếu làm thay đổi hoạt động của con người. Ngày nay, trong xu hướng toàn cầu hóa và hội

⁽³⁾ Hồ Chí Minh. *Sđđ*, t.10, tr.59

nhập quốc tế, sự giao lưu văn hóa sẽ tất yếu dẫn đến sự cạnh tranh về văn hóa, khi đó ý thức bảo tồn văn hóa dân tộc sẽ tạo thành tinh thần tự tôn dân tộc, thành sức đề kháng thúc đẩy người Việt Nam phấn đấu kiên cường và mạnh mẽ hơn vì một đất nước tươi đẹp trong tương lai.

Với nhận thức như vậy, ngay từ năm 1943, Đảng ta đã đưa ra “Đề cương văn hóa năm 1943”, đây có thể coi là cương lĩnh đầu tiên của công cuộc xây dựng nền văn hóa mới của Việt Nam. Trong Đề cương, Đảng ta đã đưa ra những nhận định tổng quát về lịch sử và tính chất của văn hóa Việt Nam qua các thời đại, chỉ rõ nguy cơ của văn hóa Việt Nam dưới ách thống trị, nô dịch của thực dân Pháp và phát xít Nhật, để từ đó đề ra đường lối tiến hành cách mạng văn hóa với ba đặc trưng cơ bản là: *Dân tộc hóa – Đại chúng hóa – Khoa học hóa*. Đây là một cương lĩnh mang tầm chiến lược vì nội dung của nó gắn kết chặt chẽ giữa mục tiêu trước mắt với mục tiêu lâu dài của cách mạng Việt Nam, phù hợp với quy luật vận động của lịch sử dân tộc.

Tại Đại hội Đại biểu toàn quốc Đảng Cộng sản Việt Nam lần thứ XI, Đảng ta nhấn mạnh: “Tăng trưởng kinh tế phải kết hợp hài hòa với phát triển văn hóa, thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội”; đồng thời, “mở rộng dân chủ, phát huy tối đa nhân tố con người, coi con người là chủ thể, nguồn lực chủ yếu và là mục tiêu của sự phát triển”⁽⁴⁾ và “xây dựng nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc, phát triển toàn diện, thống nhất trong đa dạng, thấm nhuần sâu sắc tinh thần nhân văn, dân chủ, tiến bộ. Làm cho văn hóa gắn kết chặt chẽ và thấm sâu vào toàn bộ đời sống xã hội, trở thành nền tảng tinh thần vững chắc, thành sức mạnh nội sinh quan trọng của phát triển...”⁽⁵⁾

Đường lối, chủ trương của Đảng ta trên đây là hoàn toàn đúng đắn. Đây là sự tổng kết về lý luận và thực tiễn cách mạng ở nước ta và kinh nghiệm của các nước trên thế giới. Đường lối ấy là hoàn toàn phù hợp với xu thế của thời đại ngày nay, với công cuộc đổi mới ngày càng đi vào chiều sâu ở nước ta hiện nay. Để có thể thực hiện thành công mục tiêu chiến lược là xây dựng một nước Việt Nam “dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh” đòi hỏi chúng ta phải phát triển hài hòa giữa kinh tế với văn hóa, xã hội, lấy con người làm trung tâm, tất cả vì con người Việt Nam phát triển toàn diện.

Thực tiễn cho thấy, một khi văn hóa không được phát triển, bản sắc văn hóa dân tộc không được giữ gìn, phát huy; mối quan hệ giữa kinh tế và văn hóa trong quá trình phát triển không được giải quyết một cách hợp lý, đúng đắn thì những tiềm năng phát triển của đất nước, của con người Việt Nam sẽ bị suy yếu, khi đó những vận hội cho sự phát triển tiếp theo của đất nước cũng không thể có được. Văn hóa có chức năng hướng con người tới cái đúng, cái thiện, cái đẹp, vì thế phát triển văn hóa, giữ gìn phát huy bản sắc văn hóa dân tộc sẽ giúp khơi dậy tiềm năng sáng tạo vô tận của nguồn lực con người, giúp con người khai thác tốt nhất những nguồn lực khác cho sự phát triển bền vững. Do đó, tăng trưởng kinh tế nhanh trong cơ chế thị trường luôn đòi hỏi chúng ta phải giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc, giải quyết đúng đắn và hợp lý mối quan hệ giữa kinh tế và văn hóa trong quá trình phát triển. Đây chính là cơ sở, là nền tảng cho sự phát triển bền vững. Sự phát triển không chỉ vì thế hệ chúng ta hôm nay mà còn vì tương lai muôn đời con cháu mai sau./.

⁽⁴⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam. *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*. Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr.98,100

⁽⁵⁾ Đảng Cộng sản Việt Nam. *Sổđ*, tr.75,76